

P o s u d e k **na disertační práci**

Autorka disertační práce: ThDr. Alena Hanzová

Titul disertační práce: Kultická očista v politických koncepcích judského vazalského státu

Oponent: Prof. PhDr. Jaroslav Oliverius, CSc.

Disertační práce ThDr. Aleny Hanzové představuje velkoryse koncipovaný, bohatě dokumentovaný a poutavý výklad o politických dějinách a proměnách kultu v judském království v epoše jeho vazalského vztahu k Asýrii, Egyptu a Babylónii, tedy od zániku severního izraelského státu v roce 722 až do pádu Jeruzaléma roku 586. Autorka si pro svou práci vybudovala úctyhodnou heuristickou základnu. Ta odpovídá metodě, kterou si zvolila, neboť kombinuje historicko-analytický přístup spočívající na mimobiblických pramenech, které zasazují data biblických textů do širších historických souvislostí, s interpretací samotných biblických textů. Zvláště analýza asyrských pramenů staví některé historické a náboženské problémy, o nichž hovoří biblické knihy, do nového světla a ukazují, jaký vliv měl politický statut vazalského Judstva na podobu jeho kultu.

Úvodní kapitola se zaměřuje na stav a hodnocení dosavadního bádání. Svědčí o tom, že autorka má spolehlivý přehled po celé této oblasti a zná všechnu relevantní literaturu. První část se týká archeologie a dějin starověkého Izraele a kriticky pojednává o koncepcích a hypotézách několika významných badatelů - Martina Notha a jeho amfiktyonního svazu Izraele, Albrechta Alta a jeho názoru na obsazování Palestiny a W.F. Albrighta a jeho interpretace archeologických dat. Uvádí i další hypotézy vysvětlující vznik Izraele a způsob osidlování země. Výstižná je charakteristika dvou směrů vedoucích diskusi o spolehlivosti biblických textů - skupiny minimalistů a maximalistů.

V souvislosti s tím charakterizuje dále revizionistický přístup k dějinám Izraele, který vychází z předpokladu, že texty Královských knih jsou výrazně ideologické povahy, a dává také slovo kritikům tohoto směru. Podrobně se zabývá Weinfeldovou interpretací Královských knih a jeho výkladem deuteronomistické koncepce kultu. Rozvádí jeho názor, že koncept Izraele jako vazala Hospodina krále je závislý na chetitském a asyrském modelu vazalské smlouvy. Významné je konstatování, že reformy Chizkijáše a Jóšijáše směřující k očistě izraelského kultu mají své kořeny v severním státě - v Izraeli, že ikonoklastické hnutí má svůj původ na severu a přešlo do Judska po zničení Samaří Asyřany.

V oddílu Nalezená kniha Zákona autorka uvádí a hodnotí různé názory na datování a autorství knihy.

Třetí kapitola práce se týká izraelského náboženství v 8. a 7. století. Autorka přijímá názor těch badatelů, kteří za náboženskými reformami judských králů vidí politické motivy - snahu o

upevnění královské moci a o získání královského monopolu na kult a o uvolnění politické závislosti na cizí velmoci.

Další oddíl se zabývá podrobně kultem Ašery, který autorka pokládá za obecný fenomén izraelského náboženství propustující celou izraelskou společnost, a vybranými lexémy vztahujícími se k cizím kultům.

Čtvrtá kapitola pojednává o schematu hodnocení judských králů v knihách Královských. Autorka velice názorně - v tabulkách - představuje deuteronomistické schematické hodnocení králů od Achaza až po Sidkijáše.

Tématem páté, nejrozsáhlejší kapitoly, která je těžištěm práce, jsou dramatické osudy judského státu v jeho vazalských vztazích k Asýrii, Egyptu a Babylónii. Velkou pozornost věnuje autorka nejprve koncepci vazalských smluv a zdůrazňuje, že se týkaly jak sféry politické, tak i náboženské. Politika byla v Asýrii chápána jako náboženská aktivita a válka se vedla s cílem podrobit cizí území bohu Aššurovi.

Autorka popisuje podrobně období vlády krále Achaza, jeho dobrovolné podrobení Asýrii, jeho náboženskou praxi, která vyplývala z politických motivů, jeho návštěvu v Damašku, kde jej zaujal tamější oltář, který byl pak podle jeho návrhu postaven v jeruzalémském chrámu. Obsah vazalského vztahu názorně objasňuje vazalská smlouva krále Asarhaddona (s.114).

Náležitá pozornost je věnována také období vlády Chizkijáše, jeho politickému vzestupu a především jeho zahraniční politice, když se po Sargonově smrti (r.705) postavil do čela protiasyrské koalice a musel čelit ničivému Sanheribovu tažení proti Judsku. Z různých hledisek je zkoumána otázka, proč nebyl Jeruzalém dobyt. Autorka se potom zabývá otázkou, jaké cíle sledovala a jaké důsledky měla Chizkijášova kultická reforma pro judský vazalský vztah k Asýrii.

Vládu Menašeho a jeho pragmatickou politiku hodnotí autorka vcelku příznivě jako obnovu zničené země a jako období rozvoje hospodářství a obchodu. Několikrát zdůrazňuje, že veskrze negativní obraz Menašeho v Královských knihách je dílem deuteronomistické ideologie.

Hodně místa věnuje autorka pochopitelně Jóšijášově vládě v kontextu tehdejších mezinárodních politických vztahů. Sleduje jeho mocenský vzestup spojený s expanzí na sever a průběh jeho náboženských reforem, jejichž hlavním motivem byla snaha dosáhnout nezávislosti na slábnoucí Asýrii a očista od asyrských božstev. Jeho reformy shrnuje podle 2. knihy Královské do tří fází (s.212), přičemž první (odstranění asyrských a cizích kultů) datuje před objevením knihy Zákona v chrámu. Uvádí několik názorů a hypotéz ohledně vzniku Deuteronomia a jeho původního tvaru. Hovoří také o nejasnostech kolem bitvy u Megidda a o Jóšijášově záhadné smrti. Na rozdíl od obrazu Jóšijášovy vlády v 2. knize Královské zdůrazňuje, že Jóšijáš byl po větší část své vlády vazalem vůči Asýrii a Egyptu.

Výklad o historických osudech judského státu uzavírá oddíl věnovaný poslednímu judskému králi Sidkijášovi. Jsou v něm konfrontovány texty z 2. Královské a z Jeremiáše.

Základní these a závěry předložené práce shrnuje šestá a sedmá kapitola (These a Závěry). Autorka v nich mj. znovu připomíná na základě konfrontace biblických zpráv s mimobiblickými prameny, že reformy judských králů měly politický a nacionalistický motiv, ale jejich důsledky byly nábožensko-kultické. V polemice proti skepticismu revizionistů konstatuje, že přes ideologicko-teologické zaměření nelze upřít biblickým textům historickou spolehlivost a věrohodnost. Dodává však, že ke komplexnějšímu zkoumání starověkých dějin Izraele bude nutno počítat s výzkumem okolních oblastí - Moábu, Edómu, Aramu a Pelišteje, sladit klasické badatelské přístupy s novými metodami archeologie a antropologie a s dialogem starozákonní vědy s egyptologií, asyriologií a dalšími obory.

Za pozornost stojí velice obsáhlá, strukturovaná bibliografie a podrobný jmenný a věcný rejstřík.

K práci mám několik drobných poznámek.

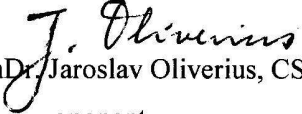
- 1) V Úvodu se často objevují nevhodné neosobní vazby; např. "Načrtnou se nejasné okolnosti..." (s.4); "Sledování změn povede k teším a otázkám..." (s.4); "Prodiskutuje se vztah..." (s.4); "Vezmou se v úvahu i konsekvence..." (s.5); "Proběhne přezkoumání hypotézy..." (s.5); "V další části disertace se přejde ke koncepci..." (s.6); "...načrtnou se problematika..." (s.7); "...bude se vycházet z vlastního překladu..." (s.7).
- 2) Chybná syntaktická vazba: "Revizionistický přístup dějin Izraele tvrdí, že..." (s.15).
- 3) "V druhé polovině 8. stol. př. Kr. ... Jeruzalém se stal největším městem v zemi..." (s.143). Dříve nebyl největším městem?
- 4) Začátek strany 193 navazuje na chybějící text.
- 5) Leckde se vyskytují chyby v interpunkci.

Z á v ě r

ThDr. Alena Hanzová předložila vědecky vyvráslou, původní a cennou práci s jasnou, promyšlenou koncepcí. Prokázala v ní schopnost kriticky hodnotit a analyzovat výsledky dosavadního bádání. Přínosná je její metoda kombinující historicko-analytický přístup zaměřený na mimobiblické prameny s interpretací příslušných biblických textů. Její práci pokládám za cenný příspěvek k starověkým dějinám Izraele.

Práce splňuje všechny požadavky kladené na disertační práci a plně opravňuje ThDr. Alenu Hanzovou, aby jí byl udělen vědecký titul Ph.D.

V Praze 20. prosince 2010

Prof. PhDr. Jaroslav Oliverius, CSc.
oponent